

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ВОРОНІН ВОЛОДИМИР ІВАНОВИЧ

УДК 343.985

**РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНИХ ВБИВСТВ, УЧИНЕНИХ НА
ЗАМОВЛЕННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ВИБУХОВИХ ПРИСТРОЇВ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Донецькому юридичному інституті МВС України,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

Татаров Олег Юрійович,

Національна академія внутрішніх справ,
професор кафедри кримінального процесу

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Фаринник Василь Іванович,

Адвокатське об'єднання «Татаров Фаринник Головка»,
керуючий партнер

кандидат юридичних наук

Бурлака Олександр Васильович,

Солом'янський районний суд м. Києва,
суддя

Захист відбудеться «21» березня 2019 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої
вченої ради Д 26.007.05 у Національній академії внутрішніх справ за адресою:
03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх
справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий «20» лютого 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради



Д. О. Савицький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Конституція України проголошує людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю в нашій державі. Відтак будь-які порушення вказаних засад повинні попереджатися державно-владним механізмом, а в разі їх допущення – вживатися заходи для встановлення винних осіб і притягнення їх до встановленої законом відповідальності. Ключову роль у такій діяльності відіграють правоохоронні органи.

Суспільною небезпекою вирізняються умисні вбивства, особливо вчинені на замовлення та з використанням вибухових пристроїв (п. п. 5, 11 ч. 2 ст. 115 Кримінального кодексу України). За статистичними даними Генеральної прокуратури України питома вага умисних вбивств у загальній структурі злочинності в 2013 р. становила 1,04 %, 2014 р. – 2,17 %, 2015 р. – 1,46 %, 2016 р. – 1,01 %, 2017 р. – 0,98 %, 2018 р. – 1,14 %, у січні 2019 р. – 3,82 %. Разом з тим питома частка умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, у структурі вбивств коливається в рамках від 0,08 % до 0,17 %. Хоча частка вказаного різновиду вбивств у загальній структурі злочинності є незначною, наслідки від цих злочинів вирізняються особливою небезпекою для життя осіб. Водночас наведені статистичні відомості показують, що після зменшення кількості умисних вбивств у 2017 р. наразі спостерігається тенденція до їх збільшення.

За своїм механізмом, умисні вбивства, вчинені на замовлення з використанням вибухових пристроїв, є складними, що породжує низку труднощів у діяльності з виявлення, розкриття та розслідування цих злочинів. Досудове розслідування зазначених кримінальних правопорушень ускладнюється не тільки через специфічні способи їх вчинення, а й у зв'язку з недостатнім рівнем професійної підготовки працівників, які здійснюють досудове розслідування, відсутністю відповідних окремих криміналістичних методик. Наведене вказує на необхідність здійснення криміналістичного аналізу умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, та слідчої діяльності з їх розслідування. Це дозволить розробити криміналістичні рекомендації для практичних працівників органів Національної поліції України стосовно здійснення досудового розслідування вказаного різновиду вбивств.

Теоретичним підґрунтям для формування основних положень дисертаційного дослідження стали праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі криміналістики, кримінального процесу, кримінології та теорії оперативно-розшукової діяльності, які розглядали питання виявлення та розслідування злочинів узагалі та окремих видів вбивств зокрема: Ю. М. Антоняна, В. П. Бахіна, Л. В. Бертовського, Р. С. Белкіна, П. Д. Біленчука, Р. Х. Бічуріна, І. В. Борисенка, В. І. Боярова, О. А. Бухаченка, Г. П. Власової, А. Ф. Волобуєва, О. І. Дворкіна, В. А. Журавля, А. В. Іщенко, І. І. Когутича, О. Н. Колесниченка, В. П. Колмакова, В. О. Коновалової, М. В. Костенко, І. М. Кунтія, М. Г. Куп'янського, Є. Д. Лук'янчикова, Р. В. Мельника, Г. В. Москаленко, І. Д. Моторного, В. В. Поліщука, В. В. Польщикова, М. А. Погорецького, Ю. П. Приходька, О. В. Пчеліної, О. С. Саїнчина, М. В. Салтевського, С. В. Свириденка,

М. О. Селіванова, В. Л. Синчука, А. В. Старушкевича, Р. Л. Степанюка, В. В. Тіщенко, В. І. Фаринника, С. С. Чернявського, В. Ю. Шепітька, В. М. Шевчука, С. В. Шошина, М. П. Яблокова та ін.

Зазначені вчені зробили вагомий внесок як у розвиток теорії криміналістичної методики, так і формування методик розслідування окремих видів вбивств. Так, В. О. Коновалова в монографії «Вбивство: мистецтво розслідування» (2001) дослідила комплекс проблем, пов'язаних з розслідуванням вбивств різних категорій, запропонувала найбільш ефективні методики розслідування вбивств за відсутності трупа, вбивств із розчленуванням трупа, вбивств, прихованих інсценуванням, вбивств, учинених організованими групами, й вбивств на замовлення. Низка питань вченою були розглянуті вперше з нових позицій, зокрема визначено специфіку криміналістичних характеристик, ситуаційну обумовленість слідчих версій, їх типізацію тощо. Подальший розвиток наукових положень і практичних рекомендацій з приводу розслідування окремих видів умисних вбивств з урахуванням закономірностей у механізмі їх вчинення, зміст основних положень криміналістичної характеристики окремих видів вбивств з виділенням кореляційних зв'язків між ними, а також особливості розслідування вказаних кримінальних правопорушень з урахуванням типових слідчих ситуацій були розкриті в працях Р. Х. Бічуріна, В. І. Боярова, І. М. Кунтія, М. Г. Куп'янського, М. В. Костенко, О. С. Саїнчина, В. Л. Синчука, В. В. Польщикова. Окремі аспекти розслідування умисних вбивств, учинених з використанням вибухових пристроїв, як різновиду кримінальних вибухів, а також специфіка тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій були досліджені в роботах О. А. Бухаченка та Р. В. Мельника.

Однак більшість із сформульованих положень у названих наукових працях не вирішують питання досліджуваної проблематики, а стосуються в основному видової методики розслідування вбивств. Залишилися недослідженими та невизначеними система узагальнених відомостей про закономірності механізму вчинення умисних вбивств на замовлення з використанням вибухових пристроїв; типові слідчі ситуації їх розслідування на початку досудового розслідування, початковому та наступному етапах; організаційно-тактичні аспекти проведення окремих слідчих (розшукових) дій, тактичних операцій і використання можливостей судових експертиз. Разом з тим окремі принципово важливі положення щодо діяльності з розслідування умисних вбивств втратили свою актуальність через постійні зміни у вітчизняному законодавстві. Зазначене демонструє, що рівень розробленості вказаної наукової проблеми є недостатнім. Таким чином, актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена необхідністю здійснення комплексного криміналістичного дослідження методики розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв. Наведені фактори визначили наукове, теоретичне та практичне значення представленої роботи й обумовили вибір теми наукового дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки, затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р.; Плану заходів із виконання обов'язків та зобов'язань України, що впливають з її членства в Раді Європи (Указ

Президента України від 12 січня 2011 р. № 24/2011), Концепції реформування кримінальної юстиції в Україні (Указ Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008), Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки (Указ Президента України 20 травня 2015 р. № 276/2015), Пріоритетних напрямків наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років (п. 2.1 додатка 2, п. 7.24 додатка 7), затверджених наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275, відповідає Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 року, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України 7 вересня 2011 р. № 942.

Тема дисертаційного дослідження затверджена рішенням Вченої ради Донецького юридичного інституту МВС України 18 листопада 2015 р. (протокол № 3).

Мета і задачі дослідження. *Метою* дослідження є вирішення наукової задачі щодо розробки методики розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв.

Визначена мета обумовила необхідність вирішення таких *задач*:

- розкрити теоретичні передумови формування криміналістичної характеристики умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв;
- окреслити типові способи вчинення умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв;
- з'ясувати зміст слідової картини умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв;
- охарактеризувати особу злочинця та особу потерпілого;
- визначити особливості початку досудового розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, та систематизувати обставини, що підлягають з'ясуванню;
- окреслити типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування та відповідні алгоритми дій слідчого;
- виокремити й охарактеризувати типові слідчі ситуації наступного етапу розслідування, а також тактичні операції у методиці розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв;
- встановити організаційні основи і тактику огляду залежно від об'єкту огляду;
- окреслити специфіку проведення допиту;
- конкретизувати організаційно-тактичні особливості проведення інших слідчих (розшукових) дій (обшуку, слідчого експерименту, пред'явлення для впізнання) та використання можливостей судових експертиз під час розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв.

Об'єкт дослідження – злочинна діяльність і слідча діяльність з виявлення та розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв.

Предмет дослідження – розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв.

Методи дослідження. Методологічна основа дисертаційного дослідження представлена діалектичним методом пізнання дійсності, загальнонауковими та спеціальними методами дослідження. За допомогою *діалектичного методу* з'ясовано теоретичні передумови формування криміналістичної характеристики умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв; визначено закономірності в механізмі вчинення вказаних вбивств і їх вплив на виокремлення елементів криміналістичної характеристики та розробку відповідних рекомендацій з їх виявлення та розслідування (розділи 1, 2); сформульовано висновки та пропозиції за темою дисертації. *Методи формальної логіки* використано для аналізу положень нормативно-правових актів, матеріалів кримінальних проваджень, концепцій, точок зору авторів з окремих питань, що входять у предмет дослідження (підрозділи 1.1–1.4, 2.1–2.3); *системно-структурний метод* дозволив виокремити закономірності механізму вчинення умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, та слідчої діяльності як елементів однієї системи (розділи 1, 2); за допомогою *порівняльно-правового методу* проаналізовано нормативно-правове регулювання окремих аспектів діяльності слідчого, працівників кримінальної поліції, спеціалістів і експертів, що відображають їх роль у виявленні та розслідуванні умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв (підрозділи 2.2, 2.3, розділ 3); *історико-правовий метод* використано при дослідженні генези наукових поглядів щодо визначення понять «криміналістична характеристика злочинів», «слідча ситуація», «тактичні завдання розслідування», «обставини, що підлягають з'ясуванню», «тактична операція» та їх ролі у діяльності з виявлення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень (підрозділи 1.1, 2.1–2.3); *соціологічні методи* були використані для отримання відомостей про закономірності механізмів умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, та особливості організації їх досудового розслідування; за допомогою *статистичних методів* здійснено узагальнення результатів вивчення матеріалів слідчої та судової практики розслідування досліджуваної категорії вбивств (підрозділи 1.2–1.4, розділи 2, 3).

Емпіричну основу дисертаційного дослідження становлять результати: узагальнення матеріалів 47 кримінальних проваджень і архівних кримінальних справ за фактами умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв; анкетування 41 прокурора, 111 слідчих, 82 працівників оперативних підрозділів Національної поліції України з Дніпропетровської, Запорізької, Київської, Львівської, Миколаївської, Одеської, Харківської, Чернігівської областей.

Інформаційну основу дисертації становлять статистичні дані Генеральної прокуратури України та аналітично-довідкові матеріали Верховного Суду України, Національної поліції України, а також особистий досвід дисертанта, набутий під час розслідування зазначених категорій проваджень.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що вперше в Україні на монографічному рівні проведено комплексне дослідження проблем розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв. У дисертації сформульовано концептуальні положення, висновки та рекомендації, які

характеризуються науковою новизною:

вперше:

– розкрито зміст такого елемента криміналістичної характеристики умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, як слідова картина, зокрема наведено відомості про обстановку (час, місце та умови) скоєння вказаних кримінальних правопорушень і їх типові сліди з матеріальних та ідеальних джерел походження;

– наведено рекомендації щодо початку досудового розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, з урахуванням типових слідчих ситуацій, обумовлених джерелом інформації про злочин;

– здійснено типізацію слідчих ситуацій початкового етапу розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, залежно від обсягу вихідної інформації про обставини злочину та розроблено відповідні алгоритми дій слідчого в кожній ситуації;

– сформовано криміналістичні рекомендації щодо організації та проведення таких типових тактичних операцій під час розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, як «Збирання первинної інформації», «Встановлення очевидців», «Встановлення особи, яка вчинила злочин», «Встановлення потерпілого», «Перевірка зв'язків потерпілого», «Розшук злочинця», «Затримання злочинця», «Встановлення співучасників», «Вивчення особи підозрюваного», «Подолання протидії»;

удосконалено:

– наукові підходи до розуміння криміналістичної характеристики умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, як системи типових ознак про способи вчинення злочину, слідову картину, особу потерпілого та злочинця, яка є основою для побудови інших елементів відповідної підвидової криміналістичної методики з метою оптимізації діяльності з виявлення, розкриття та досудового розслідування вказаних кримінальних правопорушень;

– систему типових способів умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, через призму характеристики їх структурних елементів (підготовки, безпосереднього вчинення та приховування);

– відомості про особу злочинця, зокрема наведено типові соціально-демографічні та морально-психологічні ознаки особи вбивці залежно від виду й обсягу функцій, які він виконує в структурі злочинного формування, виокремлено групи замовників вбивств за родом їх занять;

– систему обставин, що підлягають з'ясуванню під час розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв (обставини, пов'язані з подією злочину; обставини, пов'язані з особою злочинця; інші обставини), з урахуванням специфіки механізму їх вчинення, предмета доказування та складу злочину, зазначеного в кримінальному законі;

– систему типових слідчих ситуацій наступного етапу розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, залежно від повноти наявних відомостей про особу злочинця (всі співучасники вбивства встановлені, їм повідомлено про підозру; всі співучасники вбивства встановлені, але

не всім повідомлено про підозру; не всі співучасники вбивства встановлені, повідомлено про підозру тільки виконавцеві (виконавцеві та посереднику)) та займаній позиції підозрюваного (всі підозрювані співпрацюють зі слідством; підозрювані співпрацюють зі слідством не повною мірою; підозрювані відмовляються від співпраці зі слідством; не всі підозрювані бажають співпрацювати зі слідством);

дістало подальший розвиток:

– характеристика особи потерпілого, зокрема виокремлено групи осіб, які стають жертвами зазначеного різновиду вбивств, та наведено їх типові соціально-демографічні ознаки;

– визначення специфіки тактики проведення різних видів огляду при розслідуванні умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв;

– предмет і тактика допиту потерпілих, підозрюваних і свідків під час досудового розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв;

– організаційно-тактичні основи проведення інших слідчих (розшукових) дій (обшуку, слідчого експерименту, пред'явлення для впізнання) та використання можливостей судових експертиз при розслідуванні умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним науковим дослідженням. Всі викладені у роботі положення та висновки виконані автором особисто. Ідеї, положення чи гіпотези інших авторів використані лише для підкріплення позиції здобувача або відповідної наукової полеміки і мають відповідні посилання. У методичних рекомендаціях «Виявлення і розслідування умисних вбивств оперативними та слідчими підрозділами Національної поліції» особистий внесок здобувача становить 20 %.

Практичне значення отриманих результатів. Викладені у дисертації положення, висновки та пропозиції можуть бути використані у:

– *практичній діяльності* з розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв (акт Головного слідчого управління Національної поліції України від 3 вересня 2018 р.);

– *освітньому процесі* вищих навчальних закладів при викладанні навчальної дисципліни «Криміналістика», підготовці підручників, навчальних посібників, навчально-методичних матеріалів (акт Національної академії внутрішніх справ від 15 лютого 2018 р.).

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження, що включені до дисертації, оприлюднені на міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: «Юридична наука: виклики і сьогодення» (м. Одеса, 9–10 червня 2017 р.), «Розвиток державності та права в Україні: реалії та перспективи» (м. Львів, 15–16 вересня 2017 р.), «Особливості розвитку законодавства України у контексті євроінтеграційних процесів» (м. Харків, 1–2 червня 2018 р.).

Публікації. Основні положення дисертації відображено в десяти наукових публікаціях, з яких чотири статті публіковані у наукових фахових виданнях України та дві – у наукових періодичних виданнях інших держав, три тези доповідей на

міжнародних науково-практичних конференціях, одні методичні рекомендації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які включають десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (265 найменувань на 29 сторінках) та п'яти додатків (25 сторінок). Загальний обсяг дисертації становить 255 сторінок, з них основний текст – 201 сторінка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, сформовано мету і задачі, методи дослідження, наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача, відомості про апробацію та публікацію результатів дисертації, структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Криміналістична характеристика умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Теоретичні передумови формування криміналістичної характеристики умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв»* висвітлено наукові підходи Р. С. Белкіна, І. О. Возгріна, І. Ф. Герасимова, О. Ю. Головіна, В. А. Журавля, А. П. Запотоцького, В. О. Образцова, В. Г. Танасевича та інших учених до визначення поняття, значення та місця криміналістичної характеристики злочинів у структурі криміналістичної методики, на підставі чого запропоновано власне трактування криміналістичної характеристики умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, як системи узагальнених відомостей про закономірності механізму вчинення вказаної категорії злочинів, яка дозволяє слідчому оптимізувати діяльність з їх виявлення, розкриття та досудового розслідування.

Доведено, що криміналістична характеристика умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, є невід'ємним структурним елементом окремої криміналістичної методики, знання якої дозволяє правильно спланувати досудове розслідування. На підставі аналізу наукової літератури, вивчення матеріалів слідчої та судової практики запропоновано включати до структури криміналістичної характеристики умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, відомості про типові способи вчинення злочину, слідову картину (час, місце, умови і типові сліди), ознаки особи потерпілого, ознаки особи злочинця.

У підрозділі 1.2 *«Способи вчинення злочину»* зазначено, що способам умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, в структурі криміналістичної характеристики вказаних правопорушень відведено центральне місце. Вони перебувають у тісному взаємозв'язку зі слідовою картиною й особою злочинця, є своєрідним відображенням мотивів убивці.

Проаналізувавши наукові підходи (М. Ю. Азарова, В. П. Бахіна, А. І. Кунтія, В. Ф. Левковського, В. В. Польщикова, О. С. Саїнчина й ін.) щодо структури способів вчинення злочину, а також судову та слідчу практику з розслідування та судового розгляду справ про умисні вбивства, вчинені на замовлення з

використанням вибухових пристроїв, виокремлено способи підготовки, безпосереднього вчинення та приховування. Відзначено, що для безпосереднього вчинення цих вбивств використовуються вибухові пристрої, що приводяться в дію дистанційно (91,5 %).

Встановлено, що обрання в якості способу безпосереднього вчинення вбивства використання вибухових пристроїв уже передбачає знищення матеріальних слідів присутності злочинця на місці події. Це означає, що спосіб безпосереднього вчинення водночас є й способом приховування злочинних дій. Проте в окремих випадках злочинці можуть вживати й додаткових заходів, спрямованих на недопущення самовикриття.

У підрозділі 1.3 «Слідова картина злочину» запропоновано під слідовою картиною умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, розуміти сукупність відомостей про обстановку (час, місце та умови) скоєння вказаних кримінальних правопорушень і їх типові сліди.

Встановлено, що ці кримінальні правопорушення найчастіше скоюються вранці (38,3 %) та в денну пору доби (34 %) у містах (89,4 %). Час закладення вибухового пристрою до обумовленого об'єкта та час здійснення вибуху в переважній більшості випадків не співпадає (83 %). Місцем учинення зазначених вбивств є автомобілі жертв і автостоянки (53,2 %), придворова та придомова території (36,2 %), жилі й офісні приміщення (10,6 %). Щодо умов учинення умисних вбивств на замовлення з використанням вибухових пристроїв, то вони характеризуються, насамперед, відсутністю між виконавцем і жертвою соціальних зв'язків. Виконавці отримували орієнтовну інформацію про особу потерпілого від замовника та/чи посередника, а також у зв'язку зі стеженням за нею для вивчення її способу життя (91,5 %).

Виокремлено дві групи слідів, що залишаються в навколишньому середовищі внаслідок учинення умисних вбивств на замовлення з використанням вибухових пристроїв, – матеріальні та ідеальні. Підкреслено, що для вказаних злочинів характерними матеріальними слідами є: сліди вибуху на тілі й одязі жертви (93,6 %); сліди вибуху в елементах обстановки навколишнього середовища (93,6 %); мікрооб'єкти (100 %); знаряддя та засоби злочину (100 %); сліди злочинця, знарядь і засобів злочину (25,5 %); звуко-, відеозаписи на засобах технічної фіксації та носіях інформації (31,9 %); переписка співучасників злочину за допомогою програмного забезпечення з розповсюдження інформації в електронному вигляді (29,8 %). Зазначено, що носіями ідеальних слідів цих вбивств виступають злочинці (виконавці, посередники, замовники), потерпілі та свідки. Ідеальні сліди містять інформацію про ознаки зовнішності підозрілих осіб і їх поведінку; способи вбивства; ознаки знарядь і засобів злочину; поведінку жертви; наявність очевидців чи інших сторонніх поінформованих осіб, їх зовнішність і манеру поведінки; і т. ін.

У підрозділі 1.4 «Характеристика особи злочинця та особи потерпілого» зазначено, що для криміналістики стратегічно важливим є вивчення особистості. Це дозволить виокремити її специфічні ознаки, які в своїй сукупності вказують на інші елементи злочинної діяльності.

За допомогою аналізу слідчої та судової практики розслідування та судового розгляду справ про умисні вбивства, вчинені на замовлення з використанням вибухових пристроїв, виділено окремі ознаки злочинців. Акцентовано увагу на

тому, що механізм учинення досліджуваних вбивств передбачає їх вчинення групою осіб. При цьому, залежно від виду та обсягу функцій, які виконує кожен з правопорушників, структурно таке злочинне формування може бути представлене замовником – посередником – виконавцем (66 %) або замовником – виконавцем (34 %).

Аргументовано, що особа потерпілого є елементом криміналістичної характеристики умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, відомості про який дозволяють з'ясувати особу злочинця та мотиви вчинення злочину в умовах відсутності достатньої вихідної інформації про обставини вчинення конкретного злочину. Ґрунтуючись на аналізі емпіричного матеріалу, визначено основні риси потерпілих від цих злочинів.

Розділ 2 «Основи організації розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Початок досудового розслідування. Обставини, що підлягають встановленню»* з'ясовано, що підставами до початку досудового розслідування є обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення. Встановлено, що початок досудового розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, у переважній кількості випадків відбувається на підставі надходження до правоохоронних органів повідомлень про кримінальний вибух чи замах на нього (91,5 %), значно рідше в результаті самостійного виявлення слідчим, прокурором з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про підготовку до вчинення умисного вбивства на замовлення з використанням вибухових пристроїв (8,5 %).

Зазначено, що на початку досудового розслідування цих злочинів проводиться огляд місця події, організовується пошук злочинців по гарячих слідах, розсилаються орієнтування до сусідніх територіальних підрозділів Національної поліції України, здійснюються заходи, спрямовані на пошук очевидців події та відібрання у них пояснень, перевірку наявності технічних засобів фіксації в районі вибуху та прилеглий до нього території.

Доведено, що обставини, які підлягають з'ясуванню, є невід'ємним елементом методики розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв. Виокремлено та охарактеризовано три групи обставин, що підлягають з'ясуванню: обставини, пов'язані з подією злочину; обставини, пов'язані з особою злочинця; інші обставини.

У підрозділі 2.2 *«Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування та відповідні їм алгоритми дій слідчого»* визначено, що початковий етап розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, розпочинається з моменту внесення відповідних відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Обґрунтовано позицію, що раціональний вибір тактики розслідування як способу поведінки слідчого залежить від слідчої ситуації. Запропоновано виокремлювати типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування залежно від обсягу вихідної інформації про обставини злочину: 1) кримінальне провадження розпочато у зв'язку з надходженням інформації про здійснення вибуху, особу

потерпілого встановлено, злочинець невідомий (25,5%); 2) кримінальне провадження розпочато у зв'язку з надходженням інформації про здійснення вибуху, особу потерпілого встановлено, злочинець відомий, але не затриманий (14,9%); 3) кримінальне провадження розпочато у зв'язку з надходженням інформації про здійснення вибуху, особу потерпілого встановлено, злочинець затриманий (4,3%); 4) кримінальне провадження розпочато у зв'язку з надходженням інформації про здійснення вибуху, особу потерпілого не встановлено, злочинець невідомий (10,6%); 5) кримінальне провадження розпочато у зв'язку з надходженням інформації про здійснення вибуху, особу потерпілого не встановлено, злочинець відомий, але не затриманий (2,1%); 6) кримінальне провадження розпочато у зв'язку з надходженням інформації про здійснення вибуху, особу потерпілого не встановлено, злочинець затриманий (4,3%); 7) кримінальне провадження розпочато у зв'язку з надходженням інформації про спробу здійснення вибуху, особа потерпілого відома, злочинець невідомий (14,9%); 8) кримінальне провадження розпочато у зв'язку з надходженням інформації про спробу здійснення вибуху, особа потерпілого відома, злочинець відомий, але не затриманий (8,5%); 9) кримінальне провадження розпочато у зв'язку з надходженням інформації про спробу здійснення вибуху, особа потерпілого відома, злочинець затриманий (6,4%); 10) кримінальне провадження розпочато у зв'язку з надходженням інформації про звернення замовника з пропозицією вчинити вбивство на замовлення з використанням вибухових пристроїв (8,5%).

Визначено алгоритми дій слідчого відповідно до висунутих версій і ситуативно зумовлених обставин розслідування на початковому етапі.

У підрозділі 2.3 «Типові слідчі ситуації наступного етапу розслідування. Тактичні операції» зазначено, що критерієм розмежування початкового та наступного етапів є напрям розслідування, зумовлений обсягом вирішення тактичних завдань розслідування зі встановлення особи злочинця. Сформульовано тактичні завдання наступного етапу розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв.

Типові слідчі ситуації наступного етапу розслідування вказаного різновиду вбивств виокремлено залежно від повноти наявних відомостей про особу злочинця та займаної позиції підозрюваного. Наголошено, що з метою вирішення основних завдань розслідування необхідно застосовувати тактичні операції, які представлені комплексом узгоджених слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій, інформаційно-пошукових, процесуальних та організаційних заходів. Виокремлено та надано рекомендації з проведення типових тактичних операцій під час розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв.

Розділ 3 «Особливості організації і тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Тактика огляду» зазначено, що під час розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, проводиться огляд місця події (місця вибуху – 91,5 %), місця затримання (21,3 %), речей і документів (12,8 %), житла чи іншого володіння особи, які не є місцем події (4,2 %), освідування (17 %).

Тактика проведення огляду охарактеризована з урахуванням об'єктів та етапів огляду. Визначено особливості підготовки, робочого та заключного етапів огляду. Акцентовано увагу на організації взаємодії слідчого з працівниками кримінальної поліції, аварійно-рятувальних служб і спеціалістами під час проведення огляду.

У підрозділі 3.2 «Тактика допиту» з'ясовано, що значна кількість доказової й орієнтовної інформації під час розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, отримується від людей – особистісних джерел інформації. У зв'язку з цим, наголошено на важливості проведення допитів як тактичного засобу збирання інформації в кримінальному провадженні.

Акцентовано увагу на тому, що відрізняються тактичні прийоми допиту потерпілого, на якого безпосередньо були спрямовані діяння з вчинення умисного вбивства на замовлення з використанням вибухових пристроїв, і потерпілого-родича постраждалого від злочину. Зазначено, що тактика допиту свідка залежить передусім від його соціального статусу, наявності та характеру відносин з особою злочинця. Встановлено, що тактичні прийоми допиту підозрюваного та зміст допиту варіюються залежно від ролі, яку виконував підозрюваний у механізмі вчинення вбивства (чи замаху на вбивство). Визначено специфіку проведення одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях.

У підрозділі 3.3 «Інші слідчі (розшукові) дії та використання можливостей судових експертиз» сформульовано рекомендації щодо тактики проведення обшуку, слідчого експерименту, пред'явлення для впізнання, а також залучення експерта.

Зазначено, що тактика обшуку залежить від об'єкта обшуку. При розслідуванні умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, проводяться обшуки житлових приміщень особи (19,1 %); обшуки нежитлових приміщень особи (12,8 %); обшуки іншого володіння особи (2,1 %); обшуки особи (17 %). Надано рекомендації з приводу організації підготовки, безпосереднього проведення, фіксації ходу та результатів обшуку.

Акцентовано, що слідчий експеримент є дуже складною слідчою (розшуковою) дією, яка потребує ретельної підготовки. Готування до проведення слідчого експерименту включає попередній допит особи, за участю якої буде проводитися слідчий експеримент; визначення складу її учасників; вибір часу та місця проведення; попереднє ознайомлення з місцем проведення експерименту, за необхідності – його підготовки; підготування засобів матеріально-технічного забезпечення; попереднє консультування з обізнаними особами; планування слідчого експерименту; організацію забезпечення безпеки учасників указаної дії та охорони підозрюваного. З'ясовано, що робочий етап слідчого експерименту залежить від того, який вид експерименту проводиться. Наголошено, що у 85 % випадків слідчий експеримент проводиться за участю підозрюваного, а у 15 % випадків – свідка.

Встановлено, що для розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, характерним є пред'явлення особи для впізнання в натурі (41,2 %) та за фотознімками (58,8 %). При цьому, в 82,4 %

випадків свідкові пред'являвся для впізнання підозрюваний, а в 17,6 % свідкові пред'являвся для впізнання свідок. Висвітлено особливості провадження пред'явлення для впізнання особи за ознаками зовнішності.

Доведено, що під час розслідування вказаних злочинів часто приймається рішення про залучення експерта до проведення експертизи. Встановлено, що при розслідуванні цих кримінальних правопорушень призначаються та проводяться судово-медичні експертизи трупа, живої особи, речових доказів; медико-криміналістичні експертизи одягу; генотипоскопічні; трасологічні; комплексні вибухотехнічні; портретні; судово-психіатричні; автотоварознавчі; будівельно-технічні й інші експертизи. Наведено особливості підготовки та призначення судової експертизи, оцінки слідчим висновку експерта.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукової проблеми, що виявляється в розробленні методики розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети.

1. Передумовами формування криміналістичної характеристики умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, є теоретичні положення про поняття, значення та місце криміналістичної характеристики злочинів у структурі криміналістичної методики, а також криміналістичні характеристики умисних вбивств і кримінальних вибухів, слідча та судова практика розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв.

Встановлено, що криміналістична характеристика відіграє роль орієнтира для працівників правоохоронних органів під час виявлення, розкриття та розслідування вказаних злочинів за умов інформаційної недостатності. Визначено, що це система узагальнених відомостей про типові ознаки способів учинення злочину, слідової картини, особи потерпілого та злочинця, яка є основою для побудови інших елементів підвидової методики розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв.

2. Способи вчинення умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, відіграють важливе значення як під час кримінально-правової кваліфікації протиправних діянь, так і під час обрання напряму, методів і засобів досудового розслідування. Характеристика способів учинення цих злочинів включає в себе відомості про способи підготовки, безпосереднього вчинення та приховування цих діянь.

Типові способи зазначених вбивств представлені підготовчими діями, спрямованими на пошук співучасників; обговорення деталей замовлення; отримання необхідної орієнтовної інформації; планування злочину; пошук і підготовку знаряддя та засобів; консультування з фахівцями в галузі вибухотехніки; перевірку справності підготовлених вибухових пристроїв і їх установку в напередодні визначені місця. Для безпосереднього вчинення вказаних кримінальних

правопорушень використовуються вибухові пристрої, що приводяться в дію дистанційно. З метою приховати факт своєї причетності до вчинення умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, злочинці маскують свою зовнішність, використовують вигадані імена, користуються захищеними каналами зв'язку, знищують сліди злочину, змінюють місцезнаходження.

3. Слідова картина умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, характеризується наявністю нерозривного зв'язку між типовими слідами вказаних вбивств і характеристикою обстановки їх вчинення. Специфіка конкретного місця злочину, а також обраний час учинення злочину, на пряму обумовлює умови підготовки та ініціювання вибуху як способу заподіяння смерті особі. Як результат, конкретні умови вчинення кримінального вибуху здійснюють безпосередній вплив на механізм слідоутворення. Відповідно, саме сліди з матеріальних та ідеальних джерел походження несуть інформацію про місце, час та інші обставини події злочину.

4. Особа злочинця характеризується криміналістично вагомими рисами, знання яких допомагає працівникам органу досудового розслідування зорієнтуватися за умов інформаційного дефіциту та обрати вірний напрям розслідування. Соціально-демографічні та морально-психологічні ознаки особи злочинця різняться залежно від виду й обсягу функцій, які він виконує в складі злочинного формування. Умисні вбивства на замовлення з використанням вибухових пристроїв учиняються переважно громадянами України, раніше не судимими, одруженими чоловіками. За рівнем освіти замовниками є особи з вищою освітою, посередниками – з професійно-технічною освітою та повною загальною середньою освітою, виконавцями – з повною загальною середньою освітою. Посередники та виконавці вчиняють указаний вид вбивств в основному з корисливих мотивів, а замовник ще й з мотивів помсти та через особисту неприязнь до жертви.

Особа потерпілого характеризується ознаками, які вказують на ймовірного злочинця. Зазначені кримінальні правопорушення вчиняються по відношенню до керівників комерційних структур; представників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян; представників дрібного бізнесу; представників кримінального середовища; працівників засобів масової інформації. Встановлено, що характер особистих відносин потерпілого та замовника зумовлюють мотивацію його діянь. Зазначено, що зв'язок злочинця з потерпілим прослідковується в тому, що при вчиненні вказаного вбивства злочинець оцінює не тільки обстановку, в якій він буде діяти, але й особу жертви.

5. Особливості початку досудового розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, знаходяться у прямій залежності від типових слідчих ситуацій, обумовлених змістом відомостей про джерело інформації про готування чи вчинення досліджуваних кримінальних правопорушень. Зазначено, що на початку досудового розслідування відбувається виявлення ознак умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, шляхом збирання криміналістично значущої інформації, яка насамперед дозволить здійснити попередню правову кваліфікацію протиправних діянь, тим самим визначивши вектор досудового розслідування. У разі самотійного

виявлення працівником правоохоронного органу з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про підготовку до вчинення умисного вбивства на замовлення з використанням вибухових пристроїв, оперативними підрозділами здійснюється оперативно-розшукова діяльність, спрямована на пошук і фіксацію фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб і груп. Якщо початок досудового розслідування відбувається за умов надходження до правоохоронних органів повідомлень про кримінальний вибух чи замах на нього, то основною особливістю вказаного етапу розслідування досліджуваної категорії вбивств є те, що слідчий обмежений у виборі засобів для перевірки отриманої інформації. Це може бути виключно одна слідча (розшукова) дія – огляд місця події, а також непроцесуальні дії.

В якості самостійного структурного елемента методики розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, виокремлено обставини, що підлягають з'ясуванню. Останні систематизовано з урахуванням механізму скоєння вказаних кримінальних правопорушень, а також законодавчо закріплених положень щодо визначення предмета доказування у кримінальному провадженні та зазначеного в кримінальному законі складу злочину в три групи: обставини, пов'язані з подією злочину; обставини, пов'язані з особою злочинця; інші обставини.

6. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, залежать від обсягу вихідної інформації про такі обставини злочину, як подія вчиненого кримінального правопорушення, злочинці, потерпілі, свідки. З урахуванням принципу ситуативності слідчий аналізує зібрані ним відомості; співставляє їх з наявними доказами; виокремлює невідомі обставини, які підлягають обов'язковому з'ясуванню; звертається до криміналістичних напрацювань у вигляді відповідних криміналістичних характеристик і висуває конкретні слідчі версії. Для перевірки останніх обираються відповідні слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії, інформаційно-пошукові, організаційні, інші процесуальні (зокрема, заходи забезпечення кримінального провадження) та непроцесуальні заходи. З цією метою особі, яка провадить досудове розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, необхідно налагодити взаємодію з іншими підрозділами органів Національної поліції України, прокурором, експертними службами, обізнаними особами, громадськістю і засобами масової інформації.

7. Наступний етап розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, є невід'ємним елементом окремої криміналістичної методики. На цьому етапі встановлюються всі раніше не з'ясовані обставини вчиненого злочину, а також перевіряються та підкріплюються доказами вже отримані обставини. Типізація слідчих ситуацій наступного етапу розслідування цих вбивств здійснюється залежно від повноти наявних відомостей про особу злочинця та займаної позиції підозрюваного. Відповідно до кожної ситуації обирається алгоритм дій слідчого та тактичні операції. Типовими для розслідування вказаних злочинів є наступні розроблені тактичні операції – «Збирання первинної інформації», «Встановлення очевидців», «Встановлення особи, яка вчинила злочин»,

«Встановлення потерпілого», «Перевірка зв'язків потерпілого», «Розшук злочинця», «Затримання злочинця», «Встановлення співучасників», «Вивчення особи підозрюваного», «Подолання протидії».

8. Тактика огляду при розслідуванні умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, відрізняється тактичними прийомами підготовки, безпосереднього проведення та фіксації залежно від об'єкту огляду. Невідкладною слідчою (розшуковою) дією є огляд місця події, в рамках якого вивченню підлягає матеріальна обстановка місця події, труп особи чи його залишки, транспортний засіб (у разі підбивання автомобіля), вибухові пристрої чи їх залишки, сліди вибуху, сліди людини, сліди транспортного засобу, інші сліди. Також під час розслідування вказаного виду вбивств об'єктом огляду може бути жива особа, зокрема злочинець (освідування); носії інформації із засобів технічної фіксації; приміщення, які не є місцем події (місце проживання потерпілого, робоче місце потерпілого та ін.).

Тактика огляду місця події поєднує в собі особливості тактики огляду місця події як при розслідуванні кримінальних вибухів, так і вбивств. Під час огляду місця події слідчий діє в умовах несприятливої слідчої ситуації, яка полягає в тому, що вибух (як і пожежа, яка часто супроводжує вибух або є його наслідком) знищує чи пошкоджує більшість слідів злочинців. Підготовка до огляду місця події полягає у визначенні чисельності його учасників; виборі необхідних і в достатній кількості засобів пошуку, фіксації та вилучення слідів злочину; обов'язковому залученні слідчим спеціалістів (інспектора-криміналіста, криміналіста-вибухотехніка, судового медика), спільно з якими визначаються межі та порядок проведення огляду. Робочий етап розпочинається після того, як усунені наслідки вибуху – погашена пожежа та в разі необхідності знешкоджені неспрацьовані вибухові пристрої. У зв'язку з тим, що вибухових пристрій зазвичай встановлюється в місцях безпосереднього перебування потерпілого та приводиться в дію дистанційно з тим, щоб жертва знаходилася в місці ураження і зазнала максимального ушкодження, яке б призвело до летальних наслідків, епіцентр вибуху і труп (його частини) знаходяться поруч, а то й їх місцезнаходження співпадає. Тому рекомендується обирати ексцентричний метод огляду місця події. Щоб прискорити час проведення огляду, відбувається умовний поділ місця події на окремі вузли, які оглядаються паралельно кількома групами. Заключний етап огляду місця події полягає в здійсненні фіксації ходу та результатів огляду за допомогою протоколювання, здійснення фото- та відеозйомки, складання плану місця події. Рекомендовано отримати від залучених до огляду спеціалістів письмові пояснення та долучити їх до протоколу в якості додатків.

9. Визначено специфіку тактики допиту потерпілого, свідків, підозрюваних під час розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, яка полягає в тому, що вибір тактичних прийомів зі встановлення психологічного контакту з метою схилення особи до співпраці, яка виражається в наданні повних і правдивих свідчень, залежить від її процесуального статусу, який і визначає її зацікавленість у результатах кримінального провадження, а також від наявності й характеру зв'язків між допитуваним і жертвою чи/та злочинцем. Указані обставини обумовлюють характер слідчих ситуацій, в яких

відбувається проведення допиту. Виокремлено дії, які складають підготовку до допиту по вказаній категорії кримінальних проваджень. Визначено предмет допиту. Охарактеризовано тактичні прийоми, спрямовані на встановлення психологічного контакту з допитуваним. Висвітлено рекомендації щодо фіксації ходу та результатів допиту.

10. Організаційно-тактичні особливості проведення під час розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, інших слідчих (розшукових) дій (обшуку, слідчого експерименту, пред'явлення для впізнання) та використання можливостей судових експертиз обумовлюються криміналістично значущими ознаками вказаних злочинів, тактичними завданнями розслідування, ситуативними факторами та змістом вибраних для їх вирішення алгоритмів дій слідчого.

Серед особливостей тактики обшуку виокремлено обов'язкове залучення спеціалістів (інспекторів-криміналістів, вибухотехніків); аналіз обстановки місця обшуку; аналіз окремих ділянок місця обшуку; використання можливостей типових аналогів; зіставлення виявленого об'єкта з ознаками того, що шукають; детальна фіксація в протоколі обшуку відомостей про методи пошуку, місця виявлення об'єктів пошуку, ознаки виявлених предметів; обов'язкова фіксація виконання ухвали слідчого судді про проведення обшуку за допомогою звуко- та відеозаписувальних технічних засобів, записи якої є невід'ємним додатком до протоколу обшуку; неможливість внесення до протоколу обшуку дій та обставин проведення обшуку, які не зафіксовані у записі, здійсненому за допомогою звуко- та відеозаписувальних технічних засобів.

Тактика слідчого експерименту залежить від його виду та завдань, які потрібно вирішити в ході його проведення. Під час перевірки обізнаності особи з місцем підготовки та вчинення злочину, а також наявності навиків з виготовлення та установки вибухових пристроїв слідчий використовує тактичні прийоми поєднання розповіді й показ обстановки особою, показання якої перевіряються; поєднання слідчого експерименту з дослідження обстановки або предметів, про які йшлося в показах, а також слідів, що свідчать про перебування цієї особи в такому місці; постановка деталізуючих і контрольних питань; спостереження за поведінкою особи, за участю якої проводиться слідчий експеримент.

Сформульовано рекомендації щодо використання можливостей судових експертиз. Встановлено, що основні труднощі, які виникають під час проведення відповідних судових експертиз при розслідуванні умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, пов'язані з неякісною підготовкою об'єктів для проведення експертних досліджень; направленням не всіх необхідних матеріалів кримінального провадження; неправильним визначенням черговості проведення судових експертиз, виду та предмету експертизи; неправильним чи нечітким формулюванням питань, які ставляться для вирішення перед експертом. Визначено особливості підготовки та призначення судових експертиз, а також оцінки висновку судового експерта.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Воронін В. І. Типові слідчі ситуації розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, та відповідні їм алгоритми дій слідчого. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 43. Т. 4. С. 184–189.
2. Воронін В. І. Особливості початку досудового розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 1. Т. 3. С. 111–115.
3. Воронін В. І. Перспективи формування методики розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Вип. 2. Т. 3. С. 112–117.
4. Воронін В. І. Обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 5. С. 156–160.
5. Воронин В. И. Криминалистическая характеристика умышленных убийств, совершенных по заказу с использованием взрывных устройств. *Право и политика*. 2017. № 3. С. 113–117.
6. Воронин В. И. Теоретические предпосылки формирования криминалистической характеристики умышленных убийств, совершенных по заказу с использованием взрывных устройств. *Право и закон*. 2018. № 2. С. 120–124.
7. Воронін В. І. Використання спеціальних знань під час розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв. *Юридична наука: виклики і сьогодення*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 9–10 черв. 2017 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2017. С. 103–105.
8. Воронін В. І. Слідова картина умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв. *Розвиток державності та права в Україні: реалії та перспективи*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 15–16 верес. 2017 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2017. С. 94–97.
9. Воронін В. І. Щодо організації взаємодії при розслідуванні умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв. *Особливості розвитку законодавства України у контексті євроінтеграційних процесів*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 1–2 черв. 2018 р.). Х.: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2018. С. 62–64.
10. Никифорчук Д. Й., Савченко А. В., Воронін В. І. та ін. Виявлення і розслідування умисних вбивств оперативними та слідчими підрозділами Національної поліції: метод. рек. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2017. 116 с.

АНОТАЦІЯ

Воронін В. І. Розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національна академія внутрішніх справ. – Київ, 2019.

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукової проблеми, що виявляється в розробленні методики розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв. Запропоновано теоретичну концепцію формування та реалізації криміналістичної характеристики умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв. Виокремлено та розкрито зміст таких елементів криміналістичної характеристики, як способи вчинення, особа злочинця, особа потерпілого, слідова картина (час, місце, умови, типові сліди). Підкреслено, що методику розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв, необхідно будувати з урахуванням принципу періодизації. Виокремлено три етапи розслідування вказаних кримінальних правопорушень. Визначено та систематизовано обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв. Виокремлено типові слідчі ситуації та тактичні завдання для кожного з етапів розслідування. Запропоновано відповідні ситуативно обумовлені алгоритми дій слідчого. Виокремлено й охарактеризовано типові тактичні операції. Розглянуто особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Визначено специфіку підготовки та призначення судових експертиз.

Ключові слова: умисне вбивство, вчинене на замовлення з використанням вибухових пристроїв, криміналістична методика, кримінальне провадження, досудове розслідування, слідча ситуація, слідча (розшукова) дія.

АННОТАЦИЯ

Воронин В. И. Расследование умышленных убийств, совершенных по заказу с использованием взрывных устройств. – *Квалификационный научный труд на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальная академия внутренних дел. – Киев, 2019.

В диссертации приведены теоретическое обобщение и новое решение научной проблемы, проявляющееся в разработке методики расследования умышленных убийств, совершенных по заказу с использованием взрывных устройств. Отмечено,

что механизм умышленных убийств, совершенных по заказу с использованием взрывных устройств, порождает ряд трудностей в деятельности по выявлению, раскрытию и расследованию указанных преступлений. Досудебное расследование указанных уголовных правонарушений осложняется не только из-за специфических способов их совершения, но и в связи с недостаточным уровнем профессиональной подготовки работников, осуществляющих досудебное расследование, отсутствием соответствующих отдельных криминалистических методик. Аргументировано, что исследование указанных уголовных правонарушений является необходимым условием разработки рекомендаций по своевременному выявлению и эффективному их досудебному расследованию. Предложена теоретическая концепция формирования и реализации криминалистической характеристики умышленных убийств, совершенных по заказу с использованием взрывных устройств. Определено, что криминалистическая характеристика умышленных убийств, совершенных по заказу с использованием взрывных устройств, является системой обобщенных сведений о закономерностях механизма совершения этой категории преступлений, которая позволяет следователю оптимизировать деятельность по их выявлению, раскрытию и досудебному расследованию. Выделено и раскрыто содержание таких элементов криминалистической характеристики, как способы совершения, личность преступника, личность потерпевшего, следовая картина (время, место, условия, типичные следы). Подчеркнуто, что методику расследования умышленных убийств, совершенных по заказу с использованием взрывных устройств, необходимо строить с учетом принципа периодизации. Выделены три этапа расследования указанных уголовных правонарушений: начало досудебного расследования, которое начинается с момента получения сведений о возможном совершении этого преступления и продолжается до момента внесения таких сведений в Единый реестр досудебных расследований; начальный – начинается с момента внесения сведений об уголовном правонарушении в Единый реестр досудебных расследований и завершается решением таких основных задач, как установление причастных к совершенному преступлению лиц и сбора доказательственной информации, достаточной для сообщения о подозрении; последующий – начинается после решения всех ситуативно обусловленных задач на предыдущем этапе и завершается окончанием досудебного расследования. Определены и систематизированы обстоятельства, подлежащие выяснению при расследовании умышленных убийств, совершенных по заказу с использованием взрывных устройств, с учетом законодательно закрепленных положений по определению предмета доказывания в уголовном производстве, описанного в уголовном законе состава преступления, а также механизма совершения таких уголовных правонарушений в три группы: обстоятельства, связанные с событием преступления; обстоятельства, связанные с личностью преступника; другие обстоятельства. Выделены типичные следственные ситуации и тактические задачи для каждого из этапов расследования. Предложены соответствующие ситуативно обусловленные алгоритмы действий следователя. Выделены и охарактеризованы типичные тактические операции. Установлено, что особенности организации и тактики отдельных следственных (розыскных) действий при расследовании умышленных убийств, совершенных по заказу с использованием взрывных устройств, обуславливаются криминалистически значимыми признаками указанных

преступлений, тактическими задачами расследования, ситуативными факторами и содержанием выбранных для их решения алгоритмов действий следователя. Сформулированы рекомендации по тактике проведения осмотра, допроса, обыска, следственного эксперимента, предъявления для опознания. Определены особенности подготовки и назначения судебных экспертиз, оценки заключения эксперта следователем.

Ключевые слова: умышленное убийство, совершенное по заказу с использованием взрывных устройств, криминалистическая методика, уголовное производство, досудебное расследование, следственная ситуация, следственно (розыскное) действие.

SUMMARY

Voronin V. I. Investigation of murders committed on the orders using explosives.

– *Qualifying scientific work as the manuscript.*

Dissertation for the degree of Candidate of Law, specialty 12.00.09 – Criminal Procedure and Criminalistics, Forensic Sciences, operational and search activity. –National Academy of Internal Affairs. – Kyiv, 2019.

The dissertation presents a theoretical generalization and a new solution to a scientific problem that manifests itself in the development of methods of investigating the murders committed on the orders using explosives. The concept of criminalistics characteristics of these crimes and its structure are formulated. It is emphasized that the methods for investigating the murders committed on the orders using explosives must be based on the principle of periodization. Three stages of the investigation of the said criminal offenses are identified. It is proposed to distinguish the circumstances to be clarified among the structural elements of the appropriate criminalistics methods of investigation of such crimes. Criminalistics typical situation and tactical tasks for each stage of the investigation are singled. It has been established that in order to solve the set of tactical tasks during the pre-trial investigation of the murders committed on the orders using explosives typical tactical operations are held. The author formulated the features of tactics of some investigative (detective) actions. The peculiarities of preparation and appointment of forensic examinations are determined.

Keywords: murder committed on the orders using explosives, the criminalistics methods, criminal proceedings, pre-trial investigation, investigative situation, investigative (investigative) action.